

UDK 94(497.57)

ISSN 1846-3223

ČASOPIS ZA POVIJEST ZAPADNE HRVATSKE

WEST CROATIAN
HISTORY JOURNAL

Uredila / Edited by

ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ

RIJEKA,
XVII. i XVIII./17. i 18.
2022.-2023.

Bernardin Frankapan Modruški. *Oratio pro Croatia: Govor za Hrvatsku 500. obljetnica.* studiju, prijepis i prijevod priredili: Ivan Jurković i Violeta Moretti. Zagreb: Školska knjiga – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Katedra Čakavskog sabora Modruše, 2022., 208 str. ISBN 978 – 953 – 0 – 62319 – 4

U rujnu je 2022. godine javnosti predstavljena jedna interesantna studija. Produkt je to koautorstva Ivana Jurkovića i Violete Moretti, a povod priređivanja bila je prigodna 500. obljetnica tiskanja slavnoga *Govora* kneza Bernardina Frankapana Modruškog. Sukladno nazivu izvornika, autori su tu studiju objedinili u monografiju po imenu *Oratio pro Croatia: Govor za Hrvatsku*. Doduše, radi se o po drugi put u cijelosti znanstveno pripremljenom i objavljenom *Govoru* kneza Bernardina održanog u Nürnbergu daleke 1522. godine.¹

Nakon *Sadržaja* (4-6) *Kratica* (8-10) te *Predgovora* (11-13) otvara se prvo poglavlje naslovljeno *Knez Bernardin Frankapan i njegovo doba* (14-64). Uzimajući u obzir broj stranica, radi se ujedno i o najdužem poglavlju u knjizi. U njemu osim iscrpnog historiografskog pregleda teme, saznajemo ponešto i o slabosti hrvatsko - ugarskog obrambenog sustava. Temelje tog sustava udario je kralj Matija Korvin, a razloge njegova pucanja, barem na području Hrvatske, ponajviše možemo tražiti u dugotrajnoj feudalnoj anarhiji, geografskim odrednicama krajolika, ali i u različitom stilu ratovanja. Uza sve to, situacija je bila dodatno otežana izostankom stabilne kupovne moći koja je najosjetnija bila u vrijeme Jagelovića. Stoga se knez Bernardin, najutjecajniji član plemenite obitelji knezova Krčkih, Senjskih i Modruških, u neprestanom domišljanju opstanka naspram daleko brojnijeg i jačeg neprijatelja čija je perpetuirana ugroza bila sve izraženija, odlučio uputiti u inozemstvo. Otišao je sve do Nürnberga gdje je pred sakupljenim njemačkim staležima 1522. održao ukupno tri govora. U ovome poglavlju razmatraju se i stara obiteljska prava te odnos prema Crkvi koji se može promatrati na više razina. Prva je razina bila vezana uz graditeljsku sakralnu djelatnost, druga uz širenje pisane riječi tj. glagoljice, dok je treća obuhvaćala odabir svećeničkog poziva pojedinih članova obitelji, odnosno njihovo infiltriranje unutar redova crkvene hijerarhije. Potonje je zasigurno generiralo određene benefite knezu Bernardinu, a potvrdu teze o *infiltriranju unutar redova crkvene hijerarhije* radi stjecanja određene koristi možemo pronaći i kod autora koji ističu da *nakon prestanka izravne osmanske ugroze* djelatnost Frankapana u crkvenim redovima iznova opada (57). Bernardinova *domišljatost opstanka* ogledala se i u izgradnji razgranate mreže poznanstava. Osim što je članovima obitelji raspodijelio određene uloge, od spomenutih crkvenih, vojnih te diplomatskih, nastojao je i bračnim vezama dodatno proširiti spektar političkih savezništava. Doduše,

¹ Prvo izdanje objavljeno je 2010. pod nazivom: Bernardin Frankapan Modruški, *Oratio pro Croatia: Govor za Hrvatsku (1522.)*, studiju, prijepis i prijevod priredili: Ivan Jurković – Violeta Moretti. Modruš: Katedra Čakavskog sabora Modruše, 2010.

bila je to uobičajena praksa plemstva toga vremena koju je knez Bernardin nešto značajnije proširio. Rezultat toga razmatrao se u dijelu naslovljenom kao *amalgamacija – podloga novog identiteta* (59-63).

Drugo poglavlje omeđeno je jednom ključnom godinom toga vremena, stoga nosi naziv **Godina 1522.** (65-74). Na tome mjestu piše se o opustošenoj Hrvatskoj te nastojanju kneza Bernardina za traganjem inozemne pomoći. Doista jedna teška godina u kojoj su pali Knin i Skradin, dok je godinu dana ranije u osmanske ruke došao i ključ Ugarske. Ta 1522. bila je pokazatelj stvarnoga stanja u Kraljevstvu odnosno nagovještaj onoga što će u nadolazećim godinama uslijediti. Mladi kralj Ludovik II. Jagelović neće uspjeti pronaći rješenje za sultana koji će sve izraženije koračati novoosvojenim teritorijem. Kako bi ishodio pomoć, Bernardin se tada isprva uputio u Veneciju gdje se nalazilo i ugarsko poslanstvo predvođeno pečujskim prepozitom Stjepanom Brodarićem. Konkretan odgovor stigao je u vidu prijedloga da izađe pred cara, što je Bernardin i učinio uputivši se za Nürnberg.

Nadalje, treće poglavlje rezervirano je za **Analizu Govora** (75-111). Radi se o četiri teksta protuturske tematike, tiskana u Nürnbergu kod Friedricha Peypusa. Prvi od njih je epistola papi Hadrijanu VI., dok su ostala tri govori održani pred njemačkim staležima u razdoblju od 19. XI. do 10. XII. 1522. godine. Jezik kojim se Bernardin služio bio je latinski, tadašnji *lingua franca*. Iako je *Govor za Hrvatsku* iz radionice Friedricha Peypusa izašao bez označena datuma tiskanja, na temelju naznaka u Bernardinovim govorima te uspoređujući saborska izvješća može se zaključiti da je otisnut između 24. i 28. XI. 1522. godine (84). Promatrajući vizualni dio nailazimo na naslovnicu koja je skromno dekorirana. Na njoj je tekst poredan u obliku obrnutog trokuta ispod kojeg se nalaze stihovi Richarda Sbruliusa: *Excidium veluti romanae Maximus urbi l avertit, patriae sic iuga dira comes* (86). Razlog odabira skomne naslovnice vjerojatno treba tražiti u naumu da se nauštrb ukrasa poveća naklada kako bi se široj publici ukazalo na ozbiljnost situacije. Uostalom, kao što i sami autori bilježe *riječ su te koje krase tekst* (85), a ne nužno uvijek njegova lijepo urešena naslovnica. Sadržajno se *Govor za Hrvatsku* prostire na osam stranica otisnutih crnom tintom na papiru dimenzija 22x16cm. Prvi održani govor zauzima gotovo četiri stranice, dok su drugi i treći izražajno znatno kraći. U njima knez Bernardin putem autoreferencijalnih iskaza oslikava osmanska osvajanja iznoseći njihovu surovost u vidu razaranja, pljačke te stravičnih pokolja. Nadalje, autori ističu određene *pravopisne osobitosti Govora za Hrvatsku*, ali razmatraju i kontekst samoga *Govora* ulazeći u njegovu srž. Poglavlje je zaključeno dijelom u kojem se razmatra uloga pamfleta kao sredstva širenja informacija na daljinu.

Nakon toga dolazimo do poglavlja **Bernardinov Govor** (112-138) gdje se nalaze prijepis na latinskom (113-120), prijevod na hrvatskom jeziku (121-129) te faksimil *Govora za Hrvatsku* (131-138).

Poglavlje **Zaključno o Govoru** (139-140) zaokružuje temu u jednu smislenu cjelinu. Navodi se razlog tiskanja drugoga izdanja, pojedinosti

izvornika te se ističe njegova težina koja se ogleda ne samo u povijesnom već i u onom književnom aspektu.

Potom dolaze **Prilozi** (141-161), ukupno njih dvanaest. Donosi se popis ustanova koje posjeduju primjerke govora *Oratio pro Croatia*, naslovnice tiskanih govora, popis ustanova koje čuvaju prijepise govora *Oratio pro Croatia*, rodoslovna stabla, karta rasprostranjenosti govora *Oratio pro Croatia* po današnjim knjižnicama i arhivima Europe, pretpostavljeni portreti Bernardina Frankapana te tekst koji se osvrće na stanje u vremenu kada je *Govor* nastao.

Nakon **Priloga** slijedi **Korišteno gradivo** (162-186) u kojem se nalaze konzultirani objavljeni izvori i sekundarna literatura. Ukupan broj bibliografskih jedinica je 515, što dodatno govori u prilog tome da je proučavanju ove teme pristupljeno s dosta napora i uloženog vremena.

Poslije **Korištenog gradiva** nalaze se **Kazala** (187- 205) koja su autori grupirali u *Imensko kazalo* (188-198) te *Kazalo mjesta i mjesno određenih pojmova* (200-205).

Pri samome kraju stoje **Bilješke o piscima** (206 – 207) u kojima saznajemo da se radi o profesorima s Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Primarni znanstveni interes Ivana Jurkovića je tematski oslonjen na sudbinu hrvatskog rodovskog plemstva u vrijeme osmanske ugroze (XV.-XVI.st.), dok je znanstveni interes Violete Moretti vezan uz novolatinske i jezikoslovne teme.

Monografija *Oratio pro Croatia* donijela je istinski jedno osvježenje hrvatskoj historiografiji i uistinu ne čudi što je ponijela nagradu HAZU-a za najbolju knjigu iz područja društvenih znanosti za 2022. godinu. Naposljetku, njezinim čitanjem otvara se predložak za mnoga buduća istraživanja. Bernardinov odlazak u Nürnberg u već starijoj dobi te obraćanje njemačkim staležima kojima je oslikavao zatečenu situaciju bio je odraz krajnje nužde. Progovarao je o općem političkom stanju i o svemu onome što je srednjovjekovnu Europu potencijalno iščekivalo. Njegova želja bila je velmožama Europe ukazati da: *Nam tua res agitur, paries qum proximus ardet* (116). Apelirao je Bernardin putem epistole i papi kao vrhovnom poglavaru kršćanstva da ujedini nesložne vladare. Nije imao namjeru postati osmanlijski podanik odlučivši do kraja ostati *verus Christi miles* i unatoč ne tako izdašnim mogućnostima i dalje braniti *Antemurale Christianitatis*. Indikativno je to da je unatoč perpetuiranoj ugrozi knez Bernardin Frankapan uspio sačuvati bitne odrednice ne samo političkog već i kulturnog života srednjovjekovnih hrvatskih zemalja. Iznimno bogatstvo njegova *Govora* predstavljaju i imena nazočnih, navedena na kraju tiskanog izvornika. Radi se o 17 kneževa Carstva koji svojim imenom dodatno potvrđuju kredibilitet Bernardinova govora. Važnost izvornika *Oratio pro Croatia* je iznimna jer nam pruža uvid u jedno prijelomno razdoblje hrvatske povijesti koje je bilo duboko prožeto ne samo vanjskim već i unutarnjim previranjima. Osim svog sadržajnog dijela, knjiga je i vizualno odrađena na iznimno visokoj razini čime će sigurno privući

pažnju mnogih. Uzmemo li u obzir da se bližimo novim obljetnicama, s velikim nestrpljenjem iščekujem potencijalnu obradu i tih tema iz hrvatske povijesti.

Josip LUČIĆ